

Ondřej DADEJÍK

Kritika pojmu estetické zkušenosti v druhé polovině 20. století.

Dvě kontroverze: Konec umění a znovuzrození přírodní krásy.

Katedra estetiky FF UK

Ondřej Dadejík se ujal úkolu, který je pro současný stav myšlení o umění nanejvýš aktuální, pokud se zdá, že dochází k jisté přestavbě teoretického diskursu estetiky v reakci na současnou uměleckou tvorbu. Smyslem jeho analýzy je vyrovnat se se zásadním problémem současného umění, pokud jde o samu možnost uměleckou tvorbu uchopit adekvátní estetickou teorií. To vše ovšem předpokládá diagnózu situace, zejména pokud jde o relevanci různých teoretických koncepcí. Metodicky vzato pokládám za velmi rozumné, že autor nezačíná od nuly, a že jako provizorní osnovu volí sumarizující stať Bohdana Dziemidoka, „Controversy about the Aesthetic Nature of Art“, přes jejíž kritické čtení pak postupuje nejen k detailům, ale také do větší hloubky: ke slabým místům různých teoretických konceptů, k zamlčeným předpokladům a zejména k tomu, co je mlčky eliminováno. Jádrem diagnózy je pak vykázaní zvláštního sporu: určité tradiční pojmy estetiky se pokládají za břemeno, jehož je třeba se vzdát, a současně s tím i za dědictví, ne které je možné navazovat.

Úvaha tedy musí jít napříč; tím je zdůvodněno základní téma práce, pojem „estetické zkušenosti“, jehož apologií (dle mého názoru zdařilou) je pak Dadejíkova práce jako celek. Velmi silný moment její argumentace spočívá v tom, že pojem estetické zkušenosti rehabilituje odkazem k novému chápání přírodní krásy, což je krok, který je legitimován jednak fakticky (Ronald W. Hepburn a interpretace konkrétní umělecké praxe), jednak metodicky, protože potvrzuje náznaky Pepperovy, k jehož metodologickým úvahám se Ondřej Dadejík hlásí v klíčové IV. kapitole („Deskriptivní definice Stephen C. Peppera“).

Rozumím-li dobře, pak nová forma umění staví vnímatele před radikální otázku „proč je toto umění?“, resp. „je toto umění?“, a tím otevírá situaci, kterou nelze řešit jen na úrovni teorie, přesněji řečeno: je zdrojem jakékoli teorie právě proto, že se ocitáme ve sféře „nekritické evidence“, to jest mimo hranice „srozumitelnosti“ na základě existujících teorií. Tak chápu odkaz ke Stanley Cavellovi (str. 23): „najednou se ocitáme uvnitř zkušenosti těchto děl, která jakoby pocházejí z jiného světa, než je ten náš, ze světa, kde se pojmem umění míní něco do značné míry odlišného“.

To je ale již subtilní náznak východiska z krize, v níž se ocitl pojem „estetické zkušenosti“. Ondřej Dadejík v celé práci velmi dobře ukazuje: je pochopitelné, že se tento pojem stal nedůvěryhodným, pokud byl spojován s obsoletními kontexty, avšak v jiných souvislostech se ukazuje jako východisko tam, kde selhává jako kognitivismus, tak kulturologické chápání umění. A ukazuje se jako východisko i z bezvýchodné alternativy, k níž dospěl Dziemidok: buď je třeba rozšířit naše chápání pojmu „estetický fenomén“ tak, že ztratí původní význam a specifičnost, anebo musíme připustit, že estetické kvality nejsou pro umění jediné umění-vytvářející kvality (shrnutí Dziemidokova textu na str. 96).

Autorově argumentaci lze však plně porozumět teprve tehdy, uvědomíme-li si, že klíčový význam pro ni mají podněty Pepperovy, jimž se podrobně věnuje IV. kapitola a

model „deskriptivní definice“ (shrnutí zvl. str. 48 a n.), jejíž snahou je vrátit do hry žitou realitu v rovině nekritické evidence, jejíž momenty jsou eliminovány tam, kde nevyhovují *hypotetickým* parametrům kritického poznání, ač zpřetrhá-li se vztah k předteoretickému rozumění, ztrácí hypotézy svůj zdroj – a důsledkem může být normativní exces (jakkoli teorie vykazují vnitřní konzistenci). Vzhledem k procesuální povaze poznání (snad i procesuální povaze reality) není tento rekurs k ne-kritickým evidencím na úkor kritického myšlení, nýbrž právě naopak.

Myslím, že s tímto „nástrojem“ v ruce pak Ondřej Dadejík velmi úspěšně ukazuje deficity jak analytických pokusů vyrovnat se s fenoménem umění (Goodman, Danto), tak s kulturologickými teoriemi. Myslím, že jako polemik postupuje velmi urbánním způsobem (například Dantova alternativa Imitation Theory a Reality Theory je zjevně primitivní, ahistorická a ani současné tvorbě nepřiměřená). O to zajímavější a podnětnější jsou pak závěrečné kapitoly o „znovuzrození přírodní krásy.“ Ani zde není autor nekritický, bystře odhaluje omezení „environmentální estetiky“, ale současně – přes Hepburnovu studii – klade důraz na možnost vyjít *off the map*, navíc nejen v zájmu rehabilitace „estetické zkušenosti“, nýbrž i v zájmu přírody samé: estetické distancování je ovšem vjedno s pohybem „vtažení“. A vůbec neorganicky pak nepůsobí ani oživení Mukařovského „nezáměrnosti.“

Předností práce je její kompaktnost. Ze zpětného pohledu se může zdát, že osnova (Bohdan Dziemidok) je vzhledem k celé práci až příliš sumární, a i když je jí užito jako žebříku, který je určen k tomu, aby byl nakonec odhozen, možná někdy působí limitujícím způsobem, takže například neumožňuje rozvinout velmi pozoruhodnou poznámku o přírodní kráse u Adorna. Ale Ondřej Dadejík chtěl především argumentovat konzistentním způsobem, šlo mu spíše o intenzitu než o extenzi, což je třeba ocenit.

Myslím, že práce je znamenitá, svědčí nejen o znalostech, nýbrž především o interpretační jistotě a hlavně o schopnosti vyhmátnout problém, formulovat jej a systematickým způsobem řešit. Má přehlednou, ač nikoli primitivní stavbu. Pokládám ji za v ý b o r n o u a zcela odpovídající požadavkům na disertační práci.

Miroslav Petříček
Ústav filosofie a religionistiky FF UK

10. V. 2008

